

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ ПРОВІДНИХ ЕЛЕМЕНТІВ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ (ІІ ЧАСТИНА: ФІНАНСУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ)

Анотація. В статті розкрито стан діючого нормативно-правового та пошукового науково-методичного забезпечення провідних елементів механізму державного регулювання регіонального людського розвитку. Наведений алгоритм функціонування механізму державного регулювання регіонального людського розвитку. Викладені пропозиції щодо вдосконалення та подальшого розвитку організаційно-економічного механізму державного управління соціально-економічним розвитком в Україні, які покликані забезпечити розробку та реалізацію Національної та Регіональних програм людського розвитку.

Ключові слова: регіон, механізм, людський розвиток, програмування, планування, фінансування, аналіз, регулювання, моніторинг.

Summary. The author revealed the current state of normative, legal, search, normative and methodical providing of leading elements of the state regulation of the regional human development in the article. The algorithm of functioning of state regulation of the regional human development was presented by its author. The author presented proposals for the improvement and further development of organizational and economic mechanism of Public Administration of social and economic development in Ukraine. These proposals are designed to provide the development and implementation of National and Regional human development programs.

Key words: region, mechanism, human development, programming, planning, financing, analysis, regulation and monitoring.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В 2006-2008 роках колектив науковців Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України в рамках Програми розвитку ООН в Україні дослідив складові людського розвитку та визначив чинники, що зумовлюють його територіальну диференціацію з одночасним виявленням динаміки і сучасного рівня людського розвитку в Україні. В результаті були обґрунтовані основні напрямки удосконалення організаційного і фінансового забезпечення механізму реалізації соціальних інвестицій та інноваційних важелів людського розвитку [1, 2, 3].

У 2006 році Столяров В.Ф. та Кукарцева С.В. обґрунтували необхідність визначення структури місцевих бюджетів на регіональному рівні адекватною структурі територіальних відтворювальних процесів та системі соціальних показників регіонального розвитку, які включали такі складові [4, с. 18]:

— відтворення матеріальної бази соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, житлово-кому-

нальне господарство, культура, мистецтво, засоби масової інформації, фізична культура і спорт);

— відтворення об'єктів зв'язку, телекомунікації та інформації;

— відтворення виробничої та дорожньо-транспортної інфраструктури;

— забезпечення повної зайнятості та добробуту населення регіону;

— охорону навколишнього середовища та забезпечення комплексного природокористування.

В 2012 році один із авторів цієї статті запропонував у межах оновленого Бюджетного кодексу України результати рейтингових оцінок Індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР) використовувати при визначенні пріоритетів, обсягів та структури місцевих фінансів та міжбюджетних трансфертів для фінансування складових людського розвитку в процесі розробки середньо- та довгострокових планів та програм соціально-економічного розвитку регіонів [5].

Тобто організаційно-економічні проблеми впровадження фінансування людського розви-

© О.В. Шинкарьук, А.О. Сігайов, 2016

Бібліографія ДСТУ:

Шинкарьук О.В. Інституціалізація провідних елементів механізму державного регулювання регіонального людського розвитку / О.В. Шинкарьук, А.О. Сігайов // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2016. — №4 (36). — С. 121-139.

References (APA):

Shynkariuk, O., Sighaiov, A. (2016). Instytutstyalizatsiia providnykh elementiv mekhanizmu derzhavnoho rehulivannia rehionalnoho liudskoho rozvytku [Institutionalization of key elements of the state regulation of human development (Part II)]. Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu, 4(36), 121-139 (in Ukr.)

тку в регіонах набули своєї актуалізації та сформувавали нові напрями наукових досліджень, які об'єктивно вимагають своїх інформаційно-методичних рішень.

Мета дослідження. Метою статті є інституалізація другого провідного елементу (фінансування заходів і завдань людського розвитку) обґрунтованої структури та алгоритму функціонування механізму державного регулювання регіонального людського розвитку з оцінкою його результативності та ефективності в контексті аналізу діючого нормативно-правового та розгляду пошукового науково-методичного забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Комплекс функцій за таким провідним елементом механізму

державного регулювання регіонального людського розвитку як фінансування його заходів і завдань включає (див. продовження табл. 1):

1. Фінансування та співфінансування заходів регіонального людського розвитку з державного та місцевих бюджетів і завдяки публічно-приватному партнерству.

2. Бюджетування завдань Національної та Регіональних програм людського розвитку, секторальна бюджетна підтримка ЄС і міжнародна технічна та донорська допомога.

3. Фінансування Програм регіонального розвитку з Державного бюджету України та інфраструктурних проектів Об'єднаних територіальних громад з Державного фонду регіонального розвитку.

Продовження табл. 1¹

Діюче нормативно-правове та пошукове науково-методичне забезпечення основних складових механізму державного регулювання регіонального людського розвитку

№ п/п	Складові механізми держрегулювання	Нормативно-правові акти та наукові доробки
II. Фінансування заходів і завдань регіонального людського розвитку		
4.	Фінансування та співфінансування заходів регіонального людського розвитку з державного та місцевих бюджетів і завдяки публічно-приватному партнерству	4.2.1. Бюджетний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17 4.2.2. Наукові основи подальшого розвитку та вдосконалення концептуальних положень оновленого Бюджетного кодексу України // Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України /кол. авторів - 2-вид., доп. та перероб. – К.: ДННУ АФУ; УДУФМТ, 2011. – С.12-33. 4.2.3. Закон України від 01 липня 2010 року № 2404-VI «Про державно-приватне партнерство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17 4.2.4. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 року № 200 Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/200-2016-p 4.2.5. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. Основи фінансового механізму управління регіональним людським розвитком // Інформаційні технології, економіка та право: стан та перспективи розвитку (ІТЕП-2015): Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Чернівці, 24-25 вересня 2015 року). – Чернівці: Буковинський університет, 2015 р. – С. 240-241.
5.	Бюджетування завдань Національної та Регіональних програм людського розвитку, секторальна бюджетна підтримка ЄС та міжнародна технічна та донорська допомога	5.2.1. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. Методологія розробки програм та бюджету регіону в контексті людського розвитку // Збірник наукових праць. Вип. 6. Економічні науки. – Чернівці: Книги–XXI, 2010. – с. 55-65. 5.2.2. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. Методологія бюджетування людського розвитку в Україні // Збірник наукових праць. Вип. 8. Економічні науки. – Чернівці: Книги–XXI, 2012. – С. 17-35. 5.2.3. Шинкарюк О.В., Столяров В.Ф. Сутність та складові фінансової безпеки людського розвитку в Україні: відтворювальний підхід // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». – Хмельницький, 2013. – №1 (18). – С. 27-33.

¹ Дивись Шинкарюк О.В., Сігайов А.О. Інституалізація провідних елементів механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (I частина: визначення цілей, прогнозування і планування розвитку) // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2016. - № 3 (35).

№ п/п	Складові механізми держрегулювання	Нормативно-правові акти та наукові доробки
6.	Фінансування Програм регіонального розвитку з Державного бюджету України та інфраструктурних проектів Об'єднаних територіальних громад з Державного фонду регіонального розвитку	<p>6.2.1. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 року № 196 «Деякі питання державного фонду регіонального розвитку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dfrt.minregion.gov.ua/Legal-base</p> <p>6.2.2. Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства від 24 квітня 2015 року; зі змінами від 01.04.2016 № 80 «Питання підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dfrt.minregion.gov.ua/Legal-base</p> <p>6.2.3. Постанова КМУ від 11 листопада 2015 р. № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dfrt.minregion.gov.ua/Legal-base</p> <p>6.2.4. Методичні рекомендації щодо заповнення Форми інвестиційної програми, проекту регіонального розвитку, що претендує на отримання фінансування за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dfrt.minregion.gov.ua/Legal-base</p> <p>6.2.5. Методичний посібник для розробників проектів інфраструктурного розвитку об'єднаних територіальних громад [Ел. ресурс]. – Режим доступу: http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/MethodicalHandbook_2016_web.pdf</p>

Розглянемо більш детально ці функції державного регулювання людського розвитку на регіональному рівні.

Фінансова складова людського розвитку більше, ніж інші, характеризує цільову спрямованість державної регіональної політики.

Для характеристики цього аспекту при підготовці Національного звіту про людський розвиток та аналітичних матеріалів «Регіональний людський розвиток» було сформовано перелік показників, що характеризують обсяг соціальних витрат місцевих бюджетів, структуру місцевих бюджетів та трансферти Державного бюджету [6, с. 17]:

- видатки місцевих бюджетів на освіту, грн. на одну особу;
- видатки місцевих бюджетів на охорону здоров'я, грн. на одну особу;
- видатки місцевих бюджетів на соціальний захист, грн. на одну особу;
- трансферти Державного бюджету, грн. на одну особу;
- питома вага видатків на освіту в сукупних соціальних видатках місцевого бюджету, %;
- питома вага видатків на охорону здоров'я в сукупних соціальних видатках місцевого бюджету, %;
- питома вага видатків на соціальний захист в сукупних соціальних видатках місцевого бюджету, %;
- співвідношення трансфертів Державного бюджету з соціальними витратами місцевих бюджетів.

В 2005–2006 роках для Луганської та Донецької областей були підготовлені Аналітичні доповіді щодо локалізації Цілей Розвитку Тисячоліття на період до 2015 року. Як провідний елемент організаційно-економічного механізму їх практичної реалізації було запропоновано розробляти та реалізовувати Національну та Регіональні програми людського розвитку.

Ознаками визначення підпрограм цих Програм пропонувалось використовувати відповідні аспекти людського розвитку, в першу чергу, такого аспекту як «фінансування людського розвитку» [6, с. 16].

Але одночасно слід наголосити на явну відсутність прямої залежності рейтингу регіону за ІРЛР від його місця за аспектом «Фінансування людського розвитку». Так, Донецька область за аспектом «Фінансування людського розвитку» протягом 1999–2010 рр. з 27 місць п'яте місце займала 3 рази, шосте місце – 2 рази, сьоме місце – 3 рази, а рейтинг області за ІРЛР залишався практично незмінним (26–27 місце) (табл. 2).

Львівська область навпаки, займаючи за аспектом «Фінансування людського розвитку» практично останні місця у другій десятці регіонів, за ІРЛР в 1999–2010 рр. займала п'яте місце 2 рази, шосте місце – 2 рази, сьоме, восьме і дев'яте місце – по 1 разу, десяте місце – 3 рази (див. табл. 2).

Аналогічно Львівській області така ситуація склалася і в Хмельницькій області.

Рейтинг Луганської області за аспектом «Фінансування людського розвитку» не впливав на місце області за ІРЛР. Натомість Чернівецька область, займаючи останні місця за аспектом «Фі-

нансування людського розвитку», посідала перші місця у другій десятці областей за ІРЛР.

Крім того, як було зазначено у 2010 році в статистичному бюлетені «Регіональний людський розвиток», що в Донецькій області досить високий рівень матеріального добробуту (2 місце серед усіх регіонів) та високі показники на ринку праці (5 місце) не дозволили області залишити останнє місце у рейтингу за ІРЛР. Найбільш проблемними для даного регіону залишаються демографічна ситуація, умови проживання населення та стан навколишнього середовища. За цими складовими ІРЛР Донецька область протягом останнього десятиріччя входить до трійки регіонів-аутсайдерів.

За висновками Державної служби статистики України у 2010-2012 рр. Хмельницька область була віднесена до регіонів, що тяжіють до стабільності. Маючи достатньо високі рейтинги за соціальним середовищем та демографічним розвитком, Хмельниччина спроможна була шляхом перегляду порядку та джерел фінансування складових людського розвитку забезпечити вагомі результати щодо підвищення загального рівня людського розвитку [7-9].

Підкреслюючи особливе значення цього аспекту людського розвитку в регіонах у Науково-практичному коментарі до оновленого Бюджетного Кодексу України, в заключному розділі V «Контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за порушення бюджетного законодавства» рекомендувалось розробити Основні положення щодо впровадження відповідальності вищих органів державної та місцевої влади та органів місцевого самоврядування щодо недофінансування за нормативами бюджетної забезпеченості Національної програми людського розвитку та Регіональних програм людського розвитку [6, с. 27, 20, 21].

Організація бюджетування кожного з аспектів людського розвитку стає базою більш повного міжгалузевого та міжрівневого фінансування людського розвитку в широкому розумінні.

Це початок нового етапу вдосконалення фінансування людського розвитку тому, що при розрахунках ІРЛР розглядаються тільки обсяги видатків державного і місцевих бюджетів лише на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист і соціальне забезпечення населення.

Визначення тих ланок бюджетної системи України, які найбільше впливають на ту чи іншу складову людського розвитку, доцільно здійснювати на основі використання так званого структурно-відтворювального підходу до розмежування видаткових повноважень центральних та місцевих органів влади в соціально-економічних процесах адміністративно-територіальних утворень держави [6, с. 17-19].

В Передмові до Науково-практичного коментаря до Бюджетного кодексу України були обгрунтовані пропозиції щодо змін до Бюджетного кодексу України, які необхідно було внести Верховною Радою України при визначенні Національної та Регіональних програм людського розвитку в якості центральних у структурі Програм соціально-економічного розвитку держави та регіонів, Державного та місцевих бюджетів [6, с. 23-27].

У 2012 році обгрунтовані у 2011 році зміни до Бюджетного кодексу України в зв'язку з можливим впровадженням розробки Національної та Регіональних програм людського розвитку передбачалось внести до наступних розділів та глав:

А. В розділі I «Бюджетна система України та основи бюджетного процесу», в главі 1 «Загальні положення» у статті 2 «Визначення основних термінів» було запропоновано визначення додаткових термінів:

1) бюджетування людського розвитку – це організація планування, аналізу та контролю фінансування складових соціального розвитку населення в регіонах за кошти державного та місцевих бюджетів;

2) соціальні інвестиції – це інвестиції в усі складові людського розвитку: освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, культуру і мистецтво, засоби масової інформації, фізичну культуру і спорт, житлово-комунальне господарство;

3) соціальні трансферти – це дотації та субсидії, які призначаються для забезпечення досягнення єдиних стандартів якості життя населення держави в її різних регіонах;

4) регіональні фінанси – це та частина загальнодержавних фінансів, економічний кругообіг яких забезпечує органічну єдність вартісної та натуральної форми регіонального валового випуску кінцевої продукції та послуг при створенні валової доданої вартості регіону.

Таблиця 2
Індекси та рейтинги аспектів людського розвитку в регіонах та Індекс регіонального людського розвитку у 1999-2010 рр. по Луганській і Донецькій областях Східної України та Львівській, Чернівецькій та Хмельницькій областях Західної України²

Регіони	Роки	Демографічний розвиток		Розвиток ринку праці		Матеріальний добробут		Умови проживання населення		Рівень освіти		Стан та охорона здоров'я		Соціальне середовище		Екологічна ситуація		Фінансування людського розвитку		Індекс регіонального людського розвитку	
		індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг
Луганська	1999	0,303	23	0,463	25	0,354	23	0,233	23	0,251	27	0,626	15	0,418	27	0,826	23	0,353	21	0,422	27
	2000	0,156	26	0,413	24	0,413	22	0,231	23	0,286	27	0,643	14	0,426	27	0,807	24	0,331	14	0,412	27
	2001	0,177	25	0,383	25	0,430	14	0,247	21	0,263	27	0,645	15	0,392	27	0,820	22	0,367	12	0,413	27
	2002	0,123	27	0,415	24	0,525	6	0,239	23	0,227	27	0,402	26	0,392	27	0,805	23	0,403	9	0,390	27
	2003	0,163	27	0,472	17	0,514	6	0,223	22	0,261	27	0,513	20	0,395	27	0,812	23	0,398	13	0,414	26
	2004	0,121	27	0,466	22	0,569	3	0,231	22	0,234	27	0,576	17	0,382	27	0,690	24	0,340	24	0,400	27
	2005	0,160	25	0,530	24	0,508	4	0,240	21	0,229	27	0,615	5	0,461	23	0,640	23	0,353	16	0,412	26
	2006	0,142	26	0,533	18	0,534	5	0,227	24	0,216	27	0,609	21	0,492	20	0,671	21	0,297	24	0,412	26
	2007	0,139	26	0,551	16	0,541	4	0,222	24	0,235	27	0,637	18	0,486	20	0,616	21	0,380	16	0,420	25
	2008	0,163	25	0,517	20	0,526	6	0,216	23	0,238	27	0,658	15	0,442	21	0,615	23	0,455	19	0,421	26
	2009	0,148	24	0,668	18	0,527	6	0,217	24	0,280	26	0,640	16	0,416	25	0,651	22	0,398	20	0,433	26
2010	0,202	22	0,620	16	0,464	8	0,210	24	0,313	26	0,633	8	0,426	21	0,624	22	0,398	18	0,428	25	
Донецька	1999	0,297	25	0,610	8	0,484	8	0,261	17	0,347	25	0,53	23	0,566	14	0,465	26	0,453	7	0,440	26
	2000	0,176	25	0,655	4	0,519	6	0,249	21	0,401	25	0,548	25	0,541	18	0,511	26	0,504	5	0,450	26
	2001	0,131	27	0,558	9	0,517	4	0,264	18	0,374	25	0,546	25	0,462	25	0,497	26	0,516	5	0,425	26
	2002	0,135	26	0,566	7	0,560	2	0,255	20	0,280	26	0,525	18	0,481	21	0,543	26	0,496	5	0,421	26
	2003	0,177	25	0,605	8	0,585	2	0,249	20	0,268	26	0,374	26	0,496	20	0,532	26	0,486	6	0,413	27
	2004	0,128	26	0,589	10	0,665	2	0,237	21	0,268	26	0,506	23	0,500	17	0,474	26	0,436	7	0,418	26
	2005	0,192	23	0,670	3	0,500	5	0,238	22	0,272	26	0,490	20	0,488	18	0,337	26	0,451	6	0,397	27
	2006	0,217	23	0,659	4	0,545	4	0,238	22	0,285	26	0,556	23	0,489	21	0,274	27	0,349	15	0,397	27
	2007	0,160	25	0,656	5	0,574	3	0,227	22	0,319	21	0,579	21	0,483	21	0,143	27	0,437	7	0,392	27
	2008	0,183	24	0,618	9	0,580	2	0,213	25	0,317	21	0,574	24	0,460	20	0,213	27	0,507	11	0,401	27
	2009	0,090	26	0,686	15	0,540	4	0,208	26	0,372	17	0,550	24	0,470	20	0,345	27	0,463	12	0,408	27
2010	0,134	26	0,723	5	0,558	2	0,206	26	0,394	18	0,464	24	0,468	19	0,269	27	0,445	14	0,401	27	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22

ОБЛАСТІ СХІДНОЇ УКРАЇНИ

² Складено спільно з Столяровим В.Ф. і Кушлак О.І. за матеріалами [11, С. 26, 28, 29, 32]

		ОБЛАСТІ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ																			
Львівська	1999	0,511	15	0,625	7	0,418	20	0,328	10	0,421	16	0,656	9	0,724	5	0,919	15	0,371	16	0,550	10
	2000	0,516	8	0,492	17	0,468	12	0,319	11	0,469	15	0,702	8	0,729	3	0,928	15	0,359	11	0,555	5
	2001	0,523	5	0,463	19	0,407	19	0,320	12	0,452	15	0,694	7	0,670	4	0,904	18	0,323	21	0,530	9
	2002	0,598	2	0,383	25	0,482	9	0,347	10	0,440	16	0,586	14	0,663	5	0,925	17	0,316	21	0,530	7
	2003	0,595	4	0,406	21	0,479	10	0,309	12	0,454	15	0,621	10	0,674	5	0,904	16	0,342	24	0,534	6
	2004	0,513	2	0,491	20	0,438	12	0,327	10	0,439	13	0,587	16	0,688	4	0,898	18	0,383	16	0,529	6
	2005	0,578	3	0,579	16	0,431	13	0,323	11	0,391	16	0,553	9	0,674	4	0,691	20	0,315	23	0,502	8
	2006	0,587	2	0,599	11	0,449	11	0,320	11	0,371	18	0,681	8	0,717	4	0,694	20	0,282	26	0,521	5
	2007	0,526	4	0,557	13	0,410	11	0,309	12	0,337	18	0,650	14	0,663	6	0,577	23	0,362	19	0,484	10
	2008	0,555	5	0,556	15	0,461	11	0,314	13	0,349	18	0,637	17	0,656	5	0,681	19	0,403	23	0,509	10
2009	0,457	6	0,576	25	0,426	16	0,333	11	0,341	19	0,625	18	0,695	3	0,669	21	0,387	21	0,497	16	
2010	0,459	6	0,573	24	0,357	16	0,345	9	0,364	20	0,536	18	0,704	5	0,671	19	0,380	21	0,483	12	
1999	0,764	2	0,343	27	0,283	27	0,180	26	0,376	22	0,752	2	0,782	2	0,944	13	0,369	17	0,530	12	
2000	0,646	2	0,400	25	0,356	26	0,179	27	0,442	17	0,705	7	0,743	2	0,945	13	0,262	23	0,521	14	
2001	0,607	2	0,337	2	0,423	15	0,171	27	0,431	18	0,701	5	0,683	3	0,945	14	0,275	23	0,511	15	
2002	0,564	4	0,249	27	0,370	27	0,185	22	0,373	23	0,645	9	0,658	6	0,947	12	0,276	24	0,476	20	
2003	0,592	5	0,530	15	0,371	21	0,181	26	0,384	22	0,627	9	0,686	3	0,966	8	0,339	25	0,516	12	
2004	0,469	7	0,417	25	0,354	20	0,192	27	0,379	21	0,769	2	0,733	2	0,968	7	0,347	23	0,513	11	
2005	0,436	6	0,391	27	0,329	24	0,192	27	0,365	18	0,431	25	0,687	3	0,824	8	0,294	26	0,437	24	
2006	0,433	7	0,461	26	0,364	20	0,192	27	0,347	20	0,751	1	0,757	2	0,837	5	0,269	27	0,489	12	
2007	0,563	3	0,434	26	0,355	20	0,187	27	0,315	23	0,643	16	0,673	5	0,815	4	0,273	27	0,471	17	
2008	0,608	2	0,482	24	0,380	18	0,194	27	0,316	22	0,674	13	0,676	3	0,805	7	0,292	27	0,489	14	
2009	0,538	3	0,522	27	0,458	10	0,211	25	0,335	20	0,530	25	0,681	7	0,800	7	0,327	27	0,486	18	
2010	0,539	3	0,503	27	0,364	12	0,209	25	0,358	21	0,504	23	0,720	2	0,809	7	0,335	27	0,479	14	
1999	0,689	4	0,552	16	0,344	24	0,274	15	0,521	7	0,698	6	0,607	9	0,986	2	0,384	14	0,560	7	
2000	0,513	9	0,505	14	0,425	19	0,285	15	0,509	9	0,733	3	0,568	13	0,982	3	0,287	19	0,537	11	
2001	0,480	9	0,505	16	0,278	27	0,291	15	0,515	8	0,728	1	0,575	10	0,984	3	0,350	15	0,523	12	
2002	0,420	11	0,462	15	0,360	24	0,304	13	0,549	5	0,741	2	0,551	11	0,985	2	0,346	19	0,527	8	
2003	0,535	7	0,349	24	0,340	25	0,278	15	0,550	6	0,705	4	0,519	15	0,981	5	0,378	16	0,518	10	
2004	0,406	8	0,447	24	0,289	26	0,273	16	0,566	3	0,706	4	0,560	12	0,970	6	0,388	14	0,513	9	
2005	0,424	7	0,578	17	0,332	23	0,276	16	0,514	3	0,713	2	0,553	12	0,840	5	0,347	19	0,508	4	
2006	0,356	11	0,474	23	0,317	24	0,280	17	0,519	4	0,739	3	0,587	11	0,837	4	0,341	18	0,496	8	
2007	0,403	9	0,513	21	0,324	22	0,270	17	0,489	4	0,755	2	0,632	11	0,812	6	0,368	18	0,507	5	
2008	0,463	7	0,542	18	0,327	21	0,269	17	0,481	8	0,737	4	0,649	8	0,818	5	0,489	14	0,527	5	
2009	0,325	13	0,722	8	0,382	22	0,274	17	0,454	11	0,726	4	0,618	10	0,815	5	0,441	15	0,523	8	
2010	0,450	7	0,675	11	0,296	23	0,275	17	0,477	11	0,677	4	0,590	10	0,818	3	0,438	15	0,516	5	
		Хмельницька																			

—Крім того, в главі 2 «Бюджетна система України та її принципи» у статті 7 «Принципи бюджетної системи України» також було запропоновано визначення додаткових принципів:

1) принцип відповідності — видаткові повноваження центральних та місцевих органів влади в соціально-економічних процесах адекватні структурі та результатам взаємодії загальнодержавних, галузевих, територіальних та індивідуальних відтворювальних процесів;

2) принцип розвитку — бюджетна система України орієнтована на створення соціальної держави та її ефективне функціонування і розвиток;

3) принцип відтворення — просте регіональне відтворення здійснюється в межах власних фінансових ресурсів регіону, а розширене — за рахунок міжбюджетних трансфертів, покликаних забезпечити досягнення єдиних стандартів якості життя населення держави на даній території.

В главі 4 «Бюджетний процес та його учасники» пропонувалось додаткове визначення наступних положень:

1) у статті 19 «Стадії та учасники бюджетного процесу» — на стадії складання проектів бюджетів обов'язковим є визначення обсягів видатків бюджетної системи на забезпечення людського розвитку;

2) у статті 20 «Застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі»:

— пункт 4.1. Організатором розробки, координатором та відповідальним виконавцем Національної та Регіональних програм людського розвитку є Кабінет Міністрів України, а головним розпорядником бюджетних коштів цих програм є Міністерство фінансів України;

— пункт 4.2. Ознаками визначення підпрограм Національної та Регіональних програм людського розвитку є аспекти людського розвитку на загальнодержавному та регіональних рівнях;

— пункт 4.3. Кожному з аспектів людського розвитку відповідає окремий блок показників, що формують систему індикаторів людського розвитку регіонів у конкретних підпрограмах Національної та Регіональних програм людського розвитку;

— пункт 4.4. Оцінка потреби в регіональних фінансах здійснюється відповідно до структури територіальних відтворювальних процесів;

— пункт 4.5. Фінансування Національної програми людського розвитку здійснюється з Державного бюджету України, а регіональних програм — з Державного та місцевих бюджетів України;

3) у статті 21 «Складання прогнозу бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди»:

— пункт 6. Національна та Регіональні програми людського розвитку на наступні за плано-

вим два періоди узгоджуються зі стратегічними цілями соціально-економічного розвитку держави та регіонів.

Б. У розділі II «Державний бюджет України» оновленого Бюджетного Кодексу України, виходячи з орієнтації учасників бюджетного процесу на фінансове забезпечення людського розвитку, в главі 6 «Складання проекту Державного бюджету України» рекомендувалось:

1) у статті 33 «Визначення бюджетної політики на наступний бюджетний період» пропонувалось визначення додаткового положення:

Проект основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період ґрунтується на прогнозних і програмних документах економічного та соціального розвитку і повинен містити основні завдання *Національної та Регіональних програм людського розвитку, які обґрунтовуються в Програмі діяльності Кабінету Міністрів України;*

2) у статті 35 «Складання бюджетного запиту» додаткове визначення наступного положення: Головні розпорядники бюджетних коштів уточнюють основну мету діяльності і формують бюджетні запити, виходячи з потреби виконання завдань Національної та Регіональних програм людського розвитку та їх підпрограм згідно своєї місії;

3) у статті 36 «Аналіз бюджетних запитів і розробка проектів Державного бюджету України» додаткове визначення наступного положення: Міністерство фінансів України здійснює аналіз бюджетних запитів головних розпорядників бюджетних коштів у частині відповідності завдань підпрограм завданням Національної та Регіональних програм людського розвитку;

4) у статті 38 «Матеріали, що додаються до проекту закону «Про державний бюджет України» додаткове визначення наступного положення:

— До проекту бюджету додаються аналітичні матеріали про Національний звіт «Про людський розвиток в Україні» та аналітичні матеріали «Регіональний людський розвиток» за попередні періоди у порівнянні з іншими країнами та проекти Національної та Регіональних програм людського розвитку, які готують і розробляють Міністерство економічного розвитку та торгівлі України, Міністерство фінансів України і Державна служба статистики України разом із Національною Академією Наук України;

— *Проекти Національної та Регіональних програм людського розвитку базуються на переліку ключових проблем та пріоритетів соціально-економічного розвитку регіонів на плановий період та середньострокову перспективу, які ініційовані та обґрунтовані центральними і місцевими органами*

державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

— Результати розрахунків складових ІРЛР певною мірою відображають ефективність діяльності органів державної та місцевої виконавчої влади і органів місцевого самоврядування щодо відтворення людського потенціалу регіону;

— Аналіз співвідношення соціальних трансфертів державного бюджету з соціальними витратами місцевих бюджетів дозволяє оцінити рівень фінансового самозабезпечення органів державної місцевої та виконавчої влади і органів місцевого самоврядування в людському розвитку.

В. У розділі III «Місцеві бюджети» оновленого Бюджетного Кодексу України, виходячи з орієнтації учасників бюджетного процесу на фінансове забезпечення людського розвитку, рекомендувалось:

В главі 11 «Надходження та витрати місцевих бюджетів», у статті 63 «Структура та обсяги місцевих бюджетів» пропонувалось визначення додаткового положення:

— Обсяги місцевого бюджету визначаються обсягами фінансових ресурсів, які забезпечують економічний кругообіг територіальних відтворювальних процесів у соціально-економічному розвитку регіонів;

— У Регіональних програмах людського розвитку просте відтворення людського потенціалу даної території здійснюється в межах власних фінансових ресурсів місцевих органів влади, а розширене відтворення — в межах Національної програми людського розвитку на основі трансфертів з державного до місцевих бюджетів;

— Результати розрахунків Індексів регіонального людського розвитку (ІРЛР) є основою для визначення ключових проблем та пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку кожного регіону;

— Формування ефективної стратегії розвитку регіону передбачає включення в регіональні програми людського розвитку показників:

а) охоплення всіма рівнями освіти населення території, які характеризують рівність здобуття освіти кожної з вікових груп;

б) розвиток умов проживання населення;

в) підвищення матеріального добробуту.

Г. В розділі IV «Міжбюджетні відносини» оновленого Бюджетного Кодексу України, виходячи з орієнтації учасників бюджетного процесу на фінансове забезпечення людського розвитку, було рекомендовано:

В главі 13 «Загальні положення», у статті 81 «Поняття та мета регулювання міжбюджетних відносин» пропонувалось визначення додаткових положень:

— Соціальні трансферти в системі відносин державного та місцевих бюджетів призначаються для забезпечення єдиних стандартів якості життя населення держави в різних регіонах;

— Обсяги та структура трансфертів з Державного до місцевих бюджетів базуються на результатах порівняльної оцінки соціально-економічного розвитку регіонів України: демографічного розвитку; розвитку ринку праці; матеріального добробуту населення; умов проживання населення; рівня освіти населення; стану та охорони здоров'я; соціального середовища; екологічної ситуації;

Крім того, в главі 13 «Загальні положення», у статті 94 «Фінансові нормативи бюджетної забезпеченості» також було запропоновано:

— До складу фінансових нормативів бюджетної забезпеченості при плануванні видатків місцевих бюджетів (державне управління; освіта; охорона здоров'я; соціальний захист і соціальне забезпечення; культура і мистецтво; фізична культура і спорт) додатково включити фінансові нормативи бюджетного забезпечення гарантованих послуг житлово-комунального господарства та засобів масової інформації;

— Проекти Національної та Регіональних програм людського розвитку повинні включати комплексну систему соціальних заходів, спрямованих на:

а) підвищення вартості кваліфікованої праці;

б) забезпечення права громадян на працю, соціальний захист, освіту, охорону здоров'я, житло;

в) розвиток соціальної інфраструктури та забезпечення доступності до базових соціальних послуг;

г) проведення політики підтримки сімей, материнства та дитинства;

Дієвість бюджетного механізму фінансування людського розвитку оцінюється потенційним рівнем економічного зростання регіонів та змін якості життя в них.

Представлені зміни до Бюджетного кодексу України доцільно розглядати як пошукове науково-методичне забезпечення механізму державного регулювання людського розвитку на субнаціональному (регіональному) рівні в сучасних умовах реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Створення Об'єднаних територіальних громад (ОТГ) в якості органів місцевого самоврядування з правами міст обласного значення стало поштовхом впровадження нової моделі формування місцевих бюджетів та визначення цільових субвенцій з Державного бюджету України безпосередньо ОТГ.

В процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Хмельницькій області у 2015 році було створено 22 Об'єднані територіальні громади (з 159 ОТГ в

цілому по Україні – 13,8%) внаслідок добровільного об'єднання 213 місцевих рад (490 населених пунктів), що склало 36% від загальної площі області та 23% — від загальної чисельності населення області. Місцевим бюджетам ОТГ Хмельниччини на 2016 рік було передбачено з Державного бюджету України освітньої субвенції в обсязі 347,0 млн. грн. та медичної субвенції – 184,0 млн. грн.

Нова модель формування місцевих бюджетів в 2015-2016 рр. передбачає визначення базової (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій), реверсної (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій) та стабілізаційної дотації (додаткової дотації з державного бюджету для покриття можливих фактичних диспропорцій при запровадженні нової моделі взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами), а також додаткової дотації на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою та субвенцій (освіта, охорона здоров'я тощо).

В 2016 році 19 об'єднаних територіальних громад Хмельницької області отримали з Державного бюджету України базову дотацію, місцеві бюджети Гуменецької та Розсошанської громад затверджені з реверсною дотацією, а бюджет Волочинської громади затверджений без дотацій. Всього ОТГ області отримують 64 млн. грн. базової дотації.

У результаті утворення ОТГ обсяг власних ресурсів місцевих бюджетів порівняно із 2015 роком зріс на 175 млн. грн., в тому числі завдяки введенню нового джерела їх формування (податок на доходи фізичних осіб) — на 164 млн. грн. При збереженні методології розрахунків власних ресурсів місцевих бюджетів ОТГ 2015 року їх обсяг у 2016 році збільшився всього на 8 відсотків (без врахування темпів інфляції – 48%). А обсяги медичної та освітньої субвенцій для бюджетів ОТГ були визначені виходячи з реально можливих обсягів трансфертів з Державного бюджету України, а не виходячи з соціальних стандартів і фінансових норм їх бюджетного забезпечення.

Тобто подальшого методичного вирішення потребують питання як розробки відповідних соціальних стандартів, так і їх фінансового забезпечення при формуванні наступних ОТГ. Ці соціальні стандарти повинні були розробити Головні розпорядники бюджетних коштів при обґрунтуванні обсягів медичної та освітньої субвенції.

Державним бюджетом України на 2016 рік були передбачені субвенції місцевим бюджетам на формування інфраструктури Об'єднаних територіальних громад, які утворились відповідно

до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад».

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 року № 200 «Деякі питання надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад» головним розпорядником субвенції є Мінрегіонбуд України, а субвенція надається для створення, модернізації інфраструктури об'єднаної територіальної громади та може спрямовуватись на нове будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт об'єктів інфраструктури, що належать до комунальної форми власності (у тому числі на виготовлення проектної та містобудівної документації) [10, с. 2].

Вказаною Постановою Уряду визначені умови надання такої субвенції, по-перше, їх спрямування на фінансування проектів згідно з планом соціально-економічного розвитку ОТГ і календарним планом їх реалізації не більш як три роки; по-друге, погодження поданих проектних заявок спеціальною Комісією Мінрегіонбуду України; і, по-третє, наявність рішення відповідної сільської, селищної, міської ради ОТГ про затвердження проектів та їх оприлюднення в місцевих засобах масової інформації або на офіційних веб-сайтах [10, с. 3].

Порядком надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури ОТГ передбачено місцевим держадміністраціям сприяти міським, селищним та сільським радам об'єднаних територіальних громад в їх ефективному використанні (п.10 Постанови) [10, с. 3].

У 2016 році розподіл субвенції між місцевими бюджетами здійснено згідно з переліком, визначеним у додатку №10 до Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» та відповідно до частини третьої статті 10 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» за наступною формулою:

$$V_i = V_0 \times (X_i/X + Y_i/Y) / 2,$$

де V_i – обсяг субвенції об'єднаної територіальної громади;

V_0 – загальний обсяг субвенції;

X_i – кількість сільського населення об'єднаної територіальної громади;

X – кількість сільського населення всіх об'єднаних територіальних громад;

Y_i – площа території об'єднаної територіальної громади;

Y – площа території всіх об'єднаних територіальних громад.

В комплексі функцій механізму державного регулювання регіонального людського розвитку субвенції місцевим бюджетам на формуван-

ня інфраструктури ОТГ віднесено до четвертої з основних складових цього механізму – «Фінансування та співфінансування заходів регіонального людського розвитку з державного та місцевих бюджетів і завдяки публічно-приватному партнерству» (див. продовження табл. 1).

Розподіл у 2016 році субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на формування структури ОТГ Хмельницької області наведений у таблиці 3.

Таблиця 3

Розподіл субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад Хмельницької області у 2016 році¹

№ п/п	Назва об'єднаної громади та її бюджету	Площа території громади, км ²	Чисельність населення станом на 1 січня 2015 року	Міське населення, осіб	Сільське населення, осіб	Обсяг субвенції, тис. грн.
1.	Волочиська, м. Волочиськ	490	33115	19516	13599	14367,3
2.	Наркевицька, смт. Наркевичі	215	6465	1555	4910	5719,2
3.	Війтовецька, смт. Війтівці	238,2	7821	865	6956	7175,3
4.	Сатанівська, смт. Сатанів	202,97	8031	2416	5615	5941,3
5.	Дунаєвецька, м. Дунаївці	636,27	38217	16286	21931	21020,3
6.	Дунаєвецька, смт. Дунаївці	260,78	10837	2514	8323	8247
7.	Маківська, с. Маків	103,63	7264	—	7264	5466,6
8.	Гуменецька, с. Гуменці	249,56	12554	—	12554	10431,6
9.	Китайгородська, с. Китайгород	186,7	4486	—	4486	5089,4
10.	Колибаївська, с. Колибаївка	70,02	4831	—	4831	3651
11.	Летичівська, смт. Летичів	531,97	20140	10571	9569	12723,3
12.	Меджибзька, смт. Меджибіж	319,39	8383	1456	6927	8292,9
13.	Полонська, м. Полонне	533	33052	21598	11454	13780,8
14.	Понінківська, смт. Понінка	173	8424	7356	1068	3006,7
15.	Ганнопільська, с. Ганнопіль	685,66	6541	—	6541	13193,8
16.	Берездівська, с. Берездів	316,39	8973	—	8973	9383,2
17.	Старосинявська, смт. Стара Синява	662	20664	5553	15111	17605,7
18.	Лісовогринівецька, с. Лісові Гринівці	257,99	7630	—	7630	7824,6
19.	Чорноострівська, смт. Чорний Острів	262,93	12414	983	11431	9996,9
20.	Гвардійська, с. Гвардійське	171	7546	—	7546	6563,4
21.	Розсошанська, с. Розсоша	100,2	4938	—	4938	4131,6
22.	Новоушицька, смт. Нова Ушиця	747	26563	4281	22282	22760,7
23.	Разом					216372,6

³ Складено авторами на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 року № 200 Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/200-2016-п>

Розподіл субвенцій був здійснений серед 159 ОТГ 23 областей України з загальною площею території усіх ОТГ 35807,42 м², чисельністю населення 1390,494 тис. осіб в тому числі міського населення 486,921 тис. осіб та сільського населення 903,573 тис. осіб [10, с. 12].

Утворені в Хмельницькій області ОТГ отримали субвенцію з Державного бюджету України на формування своєї інфраструктури в обсязі 216,4 млн. грн., що становить 21,6 % від загального обсягу по Україні. Найбільший обсяг субвенцій складає 22,8 млн. грн. у Новоушицькій ОТГ, а найменший – 3,6 млн. грн. у Понінківській ОТГ [11, с. 12].

Крім того, ОТГ мають можливості отримувати кошти і з Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР). Тому необхідно вдосконалювати методичне забезпечення формування власних фінансових ресурсів ОТГ, в залежності від їх ролі і місця в реалізації стратегій розвитку області та держави в цілому.

Залучення коштів для фінансування проектів із Державного фонду регіонального розвитку завдяки удосконаленню формули розподілу (зміни статті 24-1 Бюджетного кодексу України) стало більш схожим на європейський механізм фінансування регіонального розвитку:

— 80 % коштів розподіляється між усіма регіонами пропорційно частці населення регіону у загальній чисельності населення України;

— 20 % коштів розподіляється пропорційно населенню між регіонами, рівень Валового Регіонального Продукту (ВРП) на душу населення яких менше 75 % від середнього українського.

Менш економічно спроможні регіони отримують додаткові кошти на розвиток.

План заходів щодо реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на період до 2020 року на найближчі два роки (2015-2017 рр.) включає чотири програми:

1. Диверсифікація структури економіки області та покращення діяльності економічних

суб'єктів (включає 21 проект, або технічне завдання).

2. Забезпечення росту регіонального потенціалу (вирішення наскрізних проблем у складі 19-ти проектів та технічних завдань).

3. Розвиток сільських територій та територій навколо міст регіону (13 проектів та технічних завдань).

4. Розвиток туризму (10 проектів та технічних завдань).

І, найголовніше, що доцільно підкреслити.

До плану заходів з реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2015-2017 роки для забезпечення спроможності територіальних громад було відібрано 36 інфраструктурних проектів, що відповідали стратегічним цілям розвитку області, а також умовам фінансування за рахунок коштів ДФРР у 2015 році на загальну суму 124,18 млн. грн. (табл. 4).

Хмельницька ОДА орієнтує ОТГ за кошти ДФРР фінансувати проекти стратегічного довгострокового характеру, а не поточні потреби. Завдання органів місцевого самоврядування повинно полягати в тому, щоб використовувати кошти ДФРР в першу чергу на проекти, які створюють інфраструктуру і що веде до капіталізації земель, формування доданої вартості, зростання доходів домогосподарств.

Завдяки цим орієнтирам ОТГ області реалізували можливість підготувати та подати проекти на фінансування з ДФРР на 2017 рік.

Позитивний вплив інвестиційних проектів ОТГ на економіку області та держави в цілому досягається на основі: по-перше, забезпечення відповідності пріоритетам, визначених у Державній стратегії регіонального розвитку, Стратегіях розвитку регіонів та у Планах заходів з їх реалізації; по-друге, впровадження інвестиційних програм і проектів як проектів співробітництва територіальних громад; по-третє, підтримки добровільно об'єднаних територіальних громад.

Інфраструктурні проекти, що відповідають стратегічним цілям розвитку Хмельницької області та умовам фінансування за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку у 2015 році

№ п/п	Назва проекту	Необхідний обсяг фінансування тис. грн.
1	Каналізаційні очисні споруди селища Білогір'я потужністю 400 м ³ /добу - будівництво (коригування на залишок об'ємів робіт, які підлягають виконанню)	3800,0
2	Корпус №2 Вінковецького НВК по вул. Заславській, 13 селище Вінківці - капітальний ремонт	3336,0
3	Модульна котельня по вул. Пушкіна, 14 в м. Волочиск - будівництво (коригування)	1976,4
4	Лікувальний корпус на 120 ліжок та харчоблок на 250 порцій в м. Городок, вул. Шевченка, 40 - будівництво (коригування робочого проекту)	5000,0
5	Нежитлова будівля під дільничну лікарню по вул. Миру, 15 у селищі Вовковинці Деражнянського району - реконструкція	1500,0
6	Артезіанські свердловини станції II та III підйому з встановленням станції знезараження питної води в м. Деражня - реконструкція	1280,3
7	Палатний корпус з дитячим відділенням та дитячою консультацією по вул. Горького, 7 в м. Дунаївці - будівництво	6000,0
8	Поліклініка Ізяславської центральної районної лікарні по вул. Б.Хмельницького, 47 м. Ізяслав - реконструкція приміщення (коригування)	2000,0
9	Дитячий садок по вул. Першотравнева, 68 в с. Гуменці Кам'янець-Подільського району - реконструкція	1090,2
10	Дитячий садок в с. Кам'янка Кам'янець-Подільського району - будівництво	4500,0
11	Дитячий садок по вул. Гагаріна, 5а в с.Лисогірка Кам'янець- Подільського району - реконструкція	431,6
12	Дошкільний навчальний заклад №1 "Веселка" по вул. Грушевського, 55 в м. Красилів - реконструкція старого корпусу	5178,5
13	Очисні споруди селища Летичів - реконструкція	3521,0
14	Водогін с. Браїлівка - селище Нова Ушиця - завершення будівництва	2200,0
15	Очисні споруди каналізації в м. Полонне продуктивністю до 5 тис. м ³ /добу - реконструкція	4000,0
16	Школа на 274 учня і сільського клубу на 400 відвідувачів с. Новолабунь, Полонського району - завершення будівництва	2500,0
17	Розподільчі електричні мережі 10/04 кВ с. Романіни Славутського району - будівництво	2137,3
18	Дошкільний навчальний заклад "Пізнайко" по пров. Центральному, 2/1 в с. Григорівка Старокостянтинівського району - реконструкція	2201,1
19	Частина водогону у селищі Стара Синява - реконструкція	2000,0
20	Очисні споруди у селищі Теофіполь - будівництво	1386,9
21	Грузевицька загальноосвітня школа I-II ст. в с. Грузевиця Хмельницького району - будівництво (добудова харчоблоку до будівлі, влаштування внутрішніх санвузлів та комп'ютерного класу)	2506,8
22	Повноцінна реабілітація - право кожної дитини-інваліда с. Райківці Хмельницького району	399,4
23	Дорога по вул. Сонячна від ПК 0+00 до ПК 6+52 в с. Малиничі Хмельницького району - капітальний ремонт	1026,9
24	Модульна котельня дитячого садочка "Червона калина" у селищі Чемерівці - будівництво (коригування)	1063,0

№ п/п	Назва проекту	Необхідний обсяг фінансування тис. грн.
25	Дорога по вул. Чапаєва в смт Чемерівці - капітальний ремонт	2000,0
26	Загальноосвітня школа I-III ступенів у с. Корчик Шепетівського району - будівництво	3000,0
27	18-ти квартирний 3-х поверховий житловий будинок, селище Ярмолинці, вул. Спортивна, 41 - будівництво	2952,4
28	Консервація, реставрація та пристосування пам'ятки архітектури національного значення Башти Нової №7 (Башти Нової Західної) комплексу Старого замку (охоронний №730/8) в м. Кам'янці-Подільський	5600,0
29	Підсилення конструкцій та утеплення фасадів 72-х квартирних 9-ти поверхового житлового будинку по вул. Нігинське шосе, 1а м. Кам'янець-Подільський - капітальний ремонт	7000,0
30	Водопровід (мережі водопостачання (об'єкту цивільного призначення: водозабезпечення) у садибній забудові м. Нетішин - будівництво	3050,0
31	Реконструкція плавального басейну ДНЗ № 3, вул. Зарічна, 27 в м. Славута	2039,5
32	Реконструкція об'єктів благоустрою мікрорайону "Сонячний" в м. Славута	3100,0
33	Очисні споруди та мережі каналізації житлового мікрорайону II залізничного вокзалу в м. Старокостянтинів - реконструкція	3407,19
33	Легкоатлетичне ядро на спортивному комплексі "Поділля" ДЮСШ №1 по вул. Проскурівській, 81 у м. Хмельницький - реконструкція	4000,0
34	Водогін від с. Чернелівка Красилівського району до м. Хмельницький - будівництво другої черги	25000,0
36	Дитячий садок №1 "Перлинка" по вул. Шешукова, 6 в м. Шепетівка - добудова на дві дошкільні групи, спортзал та їдальню	2000,0
Всього по області		124184,49

Натомість, діяльність ОТГ Хмельницької області у 2016 році виявила деякі гострі проблемні питання подальшої інституалізації окремих складових механізму державного регулювання регіонального розвитку.

Насамперед, це стосується визначення важливих і методів впливу Хмельницької ОДА на керівництво ОТГ.

Відповідно до ст. 115 Бюджетного кодексу України контроль за відповідністю бюджетному законодавству показників затверджених бюджетів, розпису бюджету, кошторисів бюджетних установ та інших документів, які використовуються у бюджетному процесі, здійснюється обласними державними адміністраціями щодо районних та міських (міст обласного значення) бюджетів і бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад.

Проте заходів впливу за невиконання ст. 77 Бюджетного кодексу щодо передбачення в затвердженому бюджеті повної потреби видатків на заробітну плату та енергоносії, законодавством не передбачено.

Наприклад, у ОТГ смт. Китайгород на початок 2016 року дефіцит коштів на заробітну плату

по галузі «Освіта» склав 0,8 млн. грн., а вільний залишок коштів – 0,6 млн. грн., який був повністю розподілений, у тому числі на покриття вказаного дефіциту було спрямовано лише 0,2 млн. гривень. Крім того, перевиконання доходів місцевого бюджету за I півріччя 2016 року склало 1,0 млн. гривень, але дефіцит коштів на заробітну плату по галузі «Освіта» зберігся. Проте впливу ОДА на ОТГ щодо виконання ст. 77 Бюджетного Кодексу України немає.

Керівництво Департаменту фінансів ОДА вважає за необхідне доповнити пункти 2 і 3 ст.122 Бюджетного Кодексу України після слів «в частині міжбюджетних трансфертів» словами «та у разі не виконання п. 4 ст. 77 цього Кодексу протягом 1 півріччя бюджетного року».

У такому разі голова ОДА матиме право протягом місяця з дня набрання чинності рішенням про бюджет ОТГ звернутися до суду з одночасним клопотанням про невідкладне зупинення дії цього рішення до закінчення судового розгляду справи.

Другий приклад. Згідно із пунктом 43,6 статті 43 Податкового кодексу України повернення помилково та/або надміру сплачених грошових зобов'язань платникам податків здійснюється з бюджету, у який такі кошти були зараховані.

Враховуючи вищезазначене, надходження 60% податку на доходи фізичних осіб, які помилково та/або надміру зараховані до 1 січня 2016 року, підлягають поверненню виключно за рахунок доходів районного бюджету, у якому відсутні наявні кошти для повернення.

У Летичівському районі Хмельницької області створено 2 територіальні громади: Летичівська селищна та Меджибізька громади. Відповідно до ст. 64 Бюджетного кодексу України районний бюджет на 2016 рік сформований по доходах в сумі 140,0 тис. грн. Надходження районного бюджету станом на 01.08.2016 року склали 19,5 тис. грн., а сума до повернення податку на доходи фізичних осіб склала 26,1 тис. грн.

Тому наявним стає необхідність внесення наступних змін до Податкового кодексу України: у разі створення на території району об'єднаних територіальних громад, повернення помилково та/або надміру сплачених грошових зобов'язань податку на доходи фізичних осіб повинна здійснюватися з бюджету таких Об'єднаних територіальних громад.

Крім того, слабкий кадровий потенціал новостворених громад призвів до того, що подані громадами проектні заявки щодо використання субвенції з державного бюджету на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад у поточному році не передбачають інвестування на проекти чи об'єкти, які б створювали робочі місця і були б «точкою росту» для подальшого розвитку економіки громади та збільшення в майбутньому надходжень до місцевих бюджетів.

За цими причинами та обставинами у 2016 році значно затягнулась робота по освоєнню коштів даної субвенції, що може призвести до її невикористання: станом на 01.08.2016 р. із 216 млн. грн. виділеної з державного бюджету субвенції використано лише 9,6 млн. грн.

Тому з метою прискорення освоєння даної субвенції слід було б внести зміни до пп.2 п. 5 Постанови Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 №200 «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад» щодо розгляду та затвердження поданих ОТГ проектних заявок Комісією, створеною при Хмельницькій ОДА, а не при Мінрегіонбуді України, як це мало місце при обґрунтуванні та розгляді проектних заявок на 2016 рік.

З метою забезпечення своєчасного формування та прийняття бюджетів Об'єднаних територіальних громад (до 25 грудня) з врахуванням обсягів міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету України, виникає також необхідність у внесенні змін до ст.77 Бюджетного кодексу України, а саме: абзац 2 частини 2 після слів «у законі»

доповнити словами «та проекті». Це дасть можливість новоствореним Об'єднаним територіальним громадам затвердити у відповідних бюджетах обсяги міжбюджетних трансфертів передбачених у проекті держбюджету.

Проведені розрахунки показників бюджетів на 2016 рік по Об'єднаних територіальних громадах Хмельницької області засвідчили, що усі громади були спроможними та їх бюджети мали фінансовий ресурс для збалансування. Поряд з цим окремі районні бюджети в тих адміністративних районах, де такі ОТГ були створені, залишаються незбалансованими.

Особливо критична ситуація, складається коли відбувається охоплення новоствореними ОТГ території всього району: відповідно до ст.64 Бюджетного кодексу України районний бюджет при цьому залишається без джерел доходів (окрім податку на прибуток підприємств комунальної власності).

У Летичівському і Старосинявському районах, де власних доходів у 2016 році залишилося лише, відповідно, 140,0 тис. грн. та 5,0 тис. грн., їх не вистачить навіть на утримання районної ради.

Таким чином, відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» Хмельницька ОДА повинна складати баланс фінансових ресурсів області для забезпечення збалансованості місцевих бюджетів, які безумовно повинні включати і фінансові ресурси ОТГ. Саме в цьому балансі передбачати резерв місцевих бюджетів для співфінансування від 10% до 30% вартості проектів, підтриманих Мінрегіонбудом України для фінансування з ДФРР (за практикою кредитування та інвестування Європейського банку реконструкції та розвитку).

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України розробило методичне забезпечення підготовки, оцінки та вибору інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що можуть отримати на конкурсній основі фінансування за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР), яке включає наступні інституціональні складові державного регулювання регіонального людського розвитку [12-14].

Насамперед, в методичному забезпеченні, що розглядається, визначені вимоги до форми технічного завдання на інвестиційну програму або проект регіонального розвитку, які повинні містити завдання зі Стратегії розвитку регіону, що, в свою чергу, з одного боку, повинно відповідати положенням Державної стратегії регіонального розвитку, а з іншого боку, враховувати стратегії розвитку міст, селищ, сіл, першочергового розвитку депресивних територій та стратегічних

пріоритетів розвитку районів відповідного регіону [12, с. 2].

Надалі методичне забезпечення проектного фінансування, яке розкривається, передбачає цільовий розгляд очікуваних короткотривалих та перспективних наслідків реалізації проектів розвитку з наданням таких характеристик [14, с. 4,5]:

А. Фінансова сталість результатів проекту з прогнозними оцінками економічної ефективності та показників його самоокупності:

а) Чи виявиться реалізація проекту економічним поштовхом для розвитку механізмів соціально-економічної самодостатності місцевої територіальної громади та регіону в цілому?

б) Чи передбачає діяльність за проектом подальший розвиток й функціонування відповідних структур, організацій та підприємств на засадах самоокупності, або при наймі незалежності від грантового фінансування?

в) Яким чином діяльність за проектом позначиться на формуванні й розвитку джерел надходжень до місцевого бюджету (з прогнозними оцінками їх обсягів)?

Б. Інституційна сталість результатів проекту з прогнозними оцінками впливу його завдань і заходів на розвиток місцевих інститутів, зокрема, комунальної інфраструктури, мережі спеціалізованих закладів, місцевого підприємництва, громадських організацій:

а) Чи передбачаються результатами проекту розвиток місцевих консалтингових організацій та впровадження у практику дій місцевого самоврядування залучення місцевого консалтингового потенціалу для вирішення питань місцевого значення?

б) Які особи набудуть повноважень власника матеріальних або інтелектуальних продуктів, одержаних за результатами проекту?

В. Політична сталість результатів проекту з аналізом структурного впливу його завдань і заходів на формування місцевої політики у відповідній сфері або галузі:

а) Який вплив проекту на якість та інтенсивність процесів трансформаційних перетворень на відповідних територіях?

б) Який вплив проекту на зміни управлінської поведінки та форматів взаємовідносин органів місцевого самоврядування з комунальними підприємствами, установами та організаціями?

в) Який вплив проекту на зміни управлінської поведінки з місцевим підприємництвом та громадськими організаціями?

г) Який вплив проекту на зміни управлінської поведінки з місцевими органами виконавчої влади?

д) Який вплив проекту на зміни управлінської поведінки з органами місцевого самоврядування, інших ланок та інших територіальних громад?

е) Яким чином відповідні системні зрушення позначаться на наповненні місцевої нормативно-правової бази та на перспективах її подальшого розвитку?

Крім фінансування з ДФРР та з місцевого бюджету проектів регіонального розвитку методичне забезпечення Мінрегіонбуду України передбачає визначення додаткових учасників (партнерів) в джерелах фінансування, що передбачаються за рахунок коштів партнерів з бюджетного сектору, партнерів з підприємницького сектору, партнерів з громадських спільнот [13, с. 6].

Фінансування інфраструктурних проектів ОТГ з Державного фонду регіонального розвитку складає шостий комплекс функцій механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (див. продовження табл. 1)

Комплекс функцій I-го провідного елемента механізму Державного регулювання регіонального людського розвитку – визначення цілей, прогнозування і планування розвитку – детально розглянуто та опубліковано в спільній статті авторів [15].

Висновки¹. Перехід до розробки і реалізації Національної та Регіональних програм людського розвитку вимагає проведення перерозподілу повноважень від центральних органів державної влади до місцевих органів самоврядування шляхом розширення їх прав з одночасним підвищенням відповідальності в забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку конкретного регіону та держави в цілому.

На сьогодні в оцінках ІРЛР фінансування людського розвитку та його моніторинг розглядаються тільки обґрунтуванням видатків місцевих бюджетів на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист населення, а також у розрізі субвенцій і трансфертів за різним призначенням з державного бюджету.

Визначення повноважень органів влади різних рівнів у процесі децентралізації повинно передбачати розширення переліку аспектів людського розвитку, фінансування яких доцільно здійснювати з місцевих бюджетів адміністративних областей, районів і міст, сіл і селищ, а також ОТГ. Кожний орган влади повинен мати можливість здійснювати фінансування тих складових людського розвитку, на функціонування і розвиток яких кожен з них має найбільший вплив.

У бюджетній системі України, як унітарної держави, за роки незалежності створені передумови до оптимізації поєднання бюджетного централізму з бюджетним федералізмом на принципах соціального партнерства та соціальної відповідальності. Так, в сучасних умовах унітарності держави та діючого адміністративно-територіального устрою розширення фінансової самостійності місцевих органів влади в регіональному

¹ Підготовлені разом з Столяровим В.Ф. і Кушляк О.І.

людському розвитку можна забезпечити на засадах визначення меж бюджетного федералізму в їх органічному поєднанні з можливостями бюджетного централізму.

Розробку Регіональних програм людського розвитку у складі Прогнозів і Програм соціально-економічного розвитку регіонів доцільно здійснювати в межах власних та залучених фінансових ресурсів, обсягів та структури яких повинно вистачати для простого регіонального відтворення, насамперед, людського потенціалу. Розширене регіональне відтворення людського потенціалу (екстенсивним або інтенсивним шляхом) повинне здійснюватися завдяки соціальним трансфертам з державного бюджету – дотаціям та субсидіям для забезпечення досягнення єдиних стандартів якості життя населення держави в її різних регіонах.

Фінансова самостійність місцевих органів влади повинна бути регламентована наявною комунальною власністю на землю, ліси та інші природні ресурси, а також заходами щодо зміцнення доходної бази місцевих бюджетів та вдосконалення міжбюджетних відносин держави, адміністративної області, району, міста, об'єднаної територіальної громади.

Визначення тих ланок бюджетної системи України, які найбільше впливають на ту чи іншу складову людського розвитку, доцільно здійснювати на основі використання так званого структурно-відтворювального підходу до розмежування повноважень центральних та місцевих органів влади в соціально-економічних процесах адміністративно-територіальних утворень держави.

Сутність та зміст структурно-відтворювального підходу полягають в тому, що:

— по-перше, регіональний розвиток розглядається як динамічна характеристика регіонального простору, що об'єднує в межах регіонів виробників і споживачів товарів та послуг в єдину органічно цілісну еколого-економіко-соціальну систему. В свою чергу, регіон являє собою просторово-територіальну концентрацію галузей суспільно-господарської діяльності;

— по-друге, відтворювальні процеси за масштабами державного управління регіональним розвитком класифікуються на загальноекономічні (в масштабах національного господарства); територіальні (в межах адміністративно-територіального устрою); галузеві (в рамках галузей і секторів економіки та за видами економічної діяльності); індивідуальні (в рамках суб'єктів ринку різних форм власності).

Вартісні оцінки територіальних відтворювальних процесів визначають так звані регіональні фінанси, як та частина загальнодержавних фінансів, економічний кругообіг яких забезпечує органічну єдність вартісної та натуральної форми регіонального валового випуску кінцевої продук-

ції та послуг при створенні валової доданої вартості регіону. Тобто регіональні фінанси – це результат взаємодії загальноекономічних, галузевих, територіальних та індивідуальних відтворювальних процесів при формуванні валового внутрішнього продукту національної економіки та валової доданої вартості регіону.

Завершеність територіальних відтворювальних процесів має місце в таких межах території, де відповідно об'єктивного розподілу й кооперації суспільної праці, наявні можливості створення кінцевої продукції та послуг із замкнутим виробничо-технологічним циклом. Ознаками завершеності територіальних відтворювальних циклів є фази виробництва, розподілу, обміну і споживання товарів і послуг на даній території.

Формування регіональних фінансів пропонується здійснювати відповідно до принципу автономності, який характеризує рівень завершеності економічного кругообігу територіальних відтворювальних процесів, та згідно з принципом сумісності, який відображає глибину взаємодії загальнодержавних відтворювальних процесів з територіальними.

Використання принципу автономності, який розкриває межі бюджетного федералізму, та принципу сумісності, який характеризує рівень бюджетного централізму, в формуванні регіональних фінансів забезпечує обґрунтування фінансової самостійності місцевого самоврядування і територіальної організації та глибину міжбюджетних відносин на суміжних рівнях державного управління національною економікою.

Досягненню взаємоузгодженості еволюційних процесів функціонуванням, вдосконалення і розвитку бюджетного централізму і бюджетного федералізму буде сприяти використання еталонних пропорцій «Золотого перерізу» в структурі фінансового забезпечення коштами державного та місцевих бюджетів синхронізації у часі загальнонаціональних та територіальних відтворювальних процесів. Еталонні пропорції або еталонні співвідношення «Золотого перерізу» (62% і 38%) необхідно додержуватись в структурі загальних обсягів коштів державного і місцевих бюджетів (100%), яка гармонізує по ієрархії системи державного управління національним господарством соціально-економічні інтереси суміжних рівнів та масштабів господарювання.

Пропорції «Золотого перерізу» у фінансуванні людського розвитку визначають межі, з одного боку, бюджетного централізму – відношення обсягів коштів державного бюджету і місцевих бюджетів на обласному рівні до обсягу коштів бюджетів органів місцевого самоврядування, а, з іншого боку, бюджетного федералізму – відношення обсягів коштів місцевих бюджетів на регіональному (обласному) рівні разом з коштами

органів місцевого самоврядування до коштів державного бюджету.

В результаті дотримання зазначених еталонних співвідношень коштів державного і місцевих бюджетів у фінансуванні людського розвитку (68% головне значення, 38% додаткове значення) спільні межі бюджетного централізму і бюджетного федералізму для суспільного діалогу складатимуть 24% від їх загального обсягу.

Механізм державного управління людським розвитком на національному та регіональному рівнях, який буде побудований з використанням еталонних пропорцій «Золотої перерізу», стане генератором покращення рівня та якості життя українського народу в унітарній державі. Це його планетарна місія.

Впровадження в теорію та практику державного управління економічної категорії «регіональні фінанси» допоможе, по-перше, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки відтворювальних процесів різних масштабів національного господарства; по-друге, оцінювати рівень їх взаємозалежності і, по-третє, – обґрунтовувати глибину їх взаємодії при простому та розширеному регіональному відтворенні.

В кінцевому результаті це буде проводитись шляхом здійснення обґрунтованих розрахунків показників валової доданої вартості (ВДВ) регіонів та валового внутрішнього продукту (ВВП) на національному рівні. В системі національних рахунків ВВП дорівнює загальній сумі ВДВ регіонів з урахуванням сальдо непрямих податків і субсидій.

Досягнення інтенсивного типу регіонального розширеного відтворення (нарощування ВДВ регіону завдяки підвищенню ефективності використання діючого потенціалу або завдяки нарощуванню факторів економічного зростання з одночасним підвищенням ефективності їх використання) буде сприяти економії соціальних трансфертів з державного бюджету. Частку цієї економії (до 50%) доцільно направляти на виплату надбавок або преміальних працівникам виконавчих органів місцевої влади. Друга частина економії соціальних трансфертів з державного або регіонального бюджету (до 50%) повинна стати джерелом формування регіональних фінансових ресурсів.

Такий методологічний підхід до формування регіональних фінансів буде сприяти уникненню перехресних та прихованих субсидій, дотацій та субвенцій і орієнтувати місцеві та центральні органи виконавчої влади на пошук і мобілізацію внутрішніх резервів та нових напрямів саморозвитку, на ініціювання заходів для забезпечення сталого і збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів.

Тобто, якщо пріоритетні завдання соціально-економічного розвитку областей, районів, міст, сіл та селищ, а також ОТГ будуть обґрунтовуватись згідно Програм людського розвитку відповідного регіону, то тоді джерела формування місцевих фінансів повинні визначатись відповідно до повноважень місцевих органів влади в забезпеченні економічного кругообігу територіальних відтворювальних процесів. Показниками фінансування людського розвитку регіону (на 100 тис. населення) будуть суми видатків місцевих бюджетів на кожен складову територіальних відтворювальних процесів.

В сучасних умовах децентралізації влади об'єктивно відсутні фінансове та матеріальне підґрунтя забезпечення відтворення об'єктів зв'язку, телекомунікацій та інформації, а також відтворення виробничої та дорожньо-транспортної інфраструктури на рівні адміністративних областей.

Тому співфінансування цих територіальних відтворювальних процесів доцільно здійснювати за рахунок коштів місцевих та Державного бюджету України, коштів Державного фонду регіонального розвитку.

Література

1. Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій (колективна науково-аналітична монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, Держкомстат України, 2006 р. – 356 с.
2. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогнози (колективна монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007 р. – 328 с.
3. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір (колективна монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008 р. – 316 с.
4. Столяров В.Ф. Механізм регіонального розвитку національної економіки: Методологічна розробка [Текст] / Упор.: В.Ф. Столяров, С.В. Кукарцева. – К.: КНУТД, 2006. – 36 с.
5. Столяров В.Ф., Шинкарьок О.В. Методологія бюджетування людського розвитку в Україні // Збірник наукових праць. Вип. 8. Економічні науки. – Чернівці: Книги–XXI, 2012. – с. 17-35.
6. Науково-практичний коментар до Бюджетного Кодексу України / кол. авторів [заг. редакція Ф.О. Ярошенка, науковий редактор В.Ф. Столяров]. – 2-е вид., доп. та перероб. – К.: ДННУ АФО; УДУФМТ, 2011. – 560с.
7. Регіональний людський розвиток Електронний ресурс // Статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України, 2010. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Регіональний людський розвиток Електронний ресурс // Статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України, 2011. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Регіональний людський розвиток Електронний ресурс // Статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України, 2012. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/2012/08_2012/zb_rlr_2011.zip

10. Постанова КМУ від 11 листопада 2015 р. № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dfrt.minregion.gov.ua/Legal-base>

11. Об'єднані територіальні громади Хмельниччини. Рік перший / [С.В Яцковський, О.І. Фасоля, М. І. Баюк, Н.О. Муляр, М.І. Войт]. – Хмельницький: Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій. – 2016. – 226 с.

12. Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 24 квітня 2015 року; зі змінами від 01.04.2016 № 80 «Питання підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dfrt.minregion.gov.ua/Legal-base>

13. Методичні рекомендації щодо заповнення Форми інвестиційної програми, проекту регіонального розвитку, що претендує на отримання фінансування за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dfrt.minregion.gov.ua/Legal-base>

14. Методичний посібник для розробників проектів інфраструктурного розвитку об'єднаних територіальних громад [Ел. ресурс]. – Режим доступу: http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/MethodicalHandbook_2016_web.pdf

15. Шинкариук О.В., Сігайов А.О. Інституціоналізація провідних елементів механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (I частина: визначення цілей, прогнозування і планування розвитку) // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2016. № 3 (35).

References

1. Libanova, E. (Ed.). (2006). *Liuds'kyj rozvytok v Ukraini: mozhlyvosti ta napriamy sotsial'nykh investytsij* [Human development in Ukraine: Opportunities and directions of social investment]. Kyiv: Institut demohrafiї ta sotsial'nykh doslidzhen' NAN Ukrainy, Derzhkomstat Ukrainy (in Ukr.).

2. Libanova, E. (Ed.). (2007). *Liuds'kyj rozvytok rehioniv Ukrainy: analiz ta prohnoz* [Human development regions of Ukraine: Analysis and Forecast]. Kyiv: Institut demohrafiї ta sotsial'nykh doslidzhen' NAN Ukrainy (in Ukr.).

3. Libanova, E. (Ed.). (2008). *Liuds'kyj rozvytok v Ukraini: innovatsijnyj vymir* [Human development in Ukraine: innovative dimension]. Kyiv: Institut demohrafiї ta sotsial'nykh doslidzhen' NAN Ukrainy (in Ukr.).

4. Stoliarov, V. & Kukartseva, S. (2006). *Mekhanizm rehional'noho rozvytku natsional'noi ekonomiky* [The mechanism of regional development of the national economy]. Kyiv: KNUVD (in Ukr.).

5. Stoliarov, V. & Shynkariuk, O. (2012) *Metodolohiia biudzhetuвання liuds'koho rozvytku v Ukraini* [Budgeting methodology

of human development in Ukraine], *Zbirnyk naukovykh prats'.* Ekonomichni nauky, 8, 17-35 (in Ukr.).

6. Yaroshenko, F. & Stoliarov, V. (Eds.). (2011). *Naukovo-praktychnyj komentar do Biudzhethnoho Kodeksu Ukrainy*, [Scientific-practical commentary to the Budget Code of Ukraine], 2nd ed., Kyiv: DNNU AFO; UDUFMT (in Ukr.).

7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2010). *Rehional'nyj liuds'kyj rozvytok* [Regional Human Development]. *Statystychnyj biuleten'.* [Statistical bulletin] (Electronic edition). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> (in Ukr.).

8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2011). *Rehional'nyj liuds'kyj rozvytok* [Regional Human Development]. *Statystychnyj biuleten'.* [Statistical bulletin] (Electronic edition). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> (in Ukr.).

9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2012). *Rehional'nyj liuds'kyj rozvytok* [Regional Human Development]. *Statystychnyj biuleten'.* [Statistical bulletin] (Electronic edition). Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/2012/08_2012/zbr_rlr_2011.zip (in Ukr.).

10. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2015, November 11). On approval of the Procedure for development of regional development strategies and action plans for their implementation, and monitoring and evaluation of the implementation of these regional strategies and action plans (Electronic edition). Retrieved from: <http://dfrt.minregion.gov.ua/Legal-base> (in Ukr.).

11. Yatskovs'kyj, S., Fasolia, O., Baiuk, M., Muliar, N. & Vojt, M. (2016). *Ob'iednani terytorial'ni hromady Khmel'nychyny. Rik pershyj* [United municipalities interest. First year]. Khmel'nyts'kyj: Tsentr perepidhotovky ta pidvyschennia kvalifikatsii pratsivnykiv orhaniv derzhavnoi vlady, orhaniv mistsevoho samovriaduvannia, derzhavnykh pidpriemstv, ustanov i orhanizatsij (in Ukr.).

12. Ministry of Regional Development, Construction, Housing and Communal Services of Ukraine (2015, April 24). *Issues of training, assessment and selection of investment programs and regional development projects that can be implemented by the state Regional Development Fund* (Electronic edition). Retrieved from: <http://dfrt.minregion.gov.ua/Legal-base> (in Ukr.).

13. Ministry of Regional Development, Construction, Housing and Communal Services of Ukraine; State Regional Development Fund (2015). *Methodical recommendations for filling forms of investment program, project regional development, which pretend to obtain funding from the State Fund for Regional Development* (Electronic edition). Retrieved from: <http://dfrt.minregion.gov.ua/Legal-base> (in Ukr.).

14. Ministry of Regional Development, Construction, Housing and Communal Services of Ukraine (2015). *Methodical handbook for project developers of infrastructure development projects of the united territorial communities* (Electronic edition). Retrieved from: http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/MethodicalHandbook_2016_web.pdf (in Ukr.).

15. Shynkariuk, O. & Sihajov, A. (2016). *Instytualizatsiia providnykh elementiv mekhanizmu derzhavnoho rehulivannia rehional'noho liuds'koho rozvytku (I chastyna: vyznachennia tsilej, prohnozuvannia i planuvannia rozvytku)* [Institutionalization of the leading elements of the state regulation of the regional human development (Part I: defining goals, planning and forecasting development)], *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 3 (35) (in Ukr.).